

Ograda, zid, žica

Iva Pleše, Mojca Piškor, Tea Škokić

Ograda, zid i žica riječi su kojima se u kontekstu ilegaliziranih migracija označavaju fizičke prepreke na granicama. Radi se o objektima, jednostavnijima ili složenijima, koji su upotrijebljeni ili izgrađeni da bi ponajprije priječili prolaz, ulaz ili izlaz iz jednog prostora u drugi, i koji u suvremeno visokotehnološko doba, iako s porijeklom u dalekoj prošlosti, čine elemente šireg sustava kontrole i nadzora kretanja. Tom sustavu, osim barijera na državnim i nadržavnim granicama, pripadaju i one, možda manje očite, koje se nalaze unutar određenog teritorija. O svim tim preprekama, i onima **unutar nekog teritorija**, koje su dio interioriziranih granica, i onima **uz njegove granice**, ali i izvan njih, vezano uz **eksternalizaciju granica**, može se govoriti kao o spektru odnosno nizu zapreka koje su međusobno na brojne načine povezane (v. i **pomične ograde**).

Osim što se, iz takve perspektive, briše čvrsta granica između *unutarnjih* i *vanjskih* barijera, ona se također na određeni način briše između termina kojima se te barijere nazivaju. Ograda, zid i žica često se naime rabe kao sinonimi u značenju fizičke barijere bez obzira na materijale od kojih su izrađeni, kao u sintagmama mađarski zid ili mađarska ograda te slovenska ograda ili slovenska žica. Ipak, upotreba pojedinog od tih termina može signalizirati da se radi o različitim vrstama barijera. Zid bi u tom slučaju bio prepreka koja je *zidana* tj. izgrađena od čvrstog materijala, cigle, kamena, betona i sl., ograda bi bila metalna ili neka druga barijera koja nije *zidana*, a žica bi se odnosila na prepreku koja se sastoji samo ili primarno od materijala po kojem je dobila ime: bodljikave ili žilet-žice. Često se, međutim, radi o kombinacijama više materijala i načina izrade, kao primjerice na jednoj od brojnih unutrašnjih ograda, onoj detencijskog centra Ježevo u blizini Zagreba. Također, iz dijakronijske perspektive, može se raditi i o evoluciji barijera: žicu (u užem smislu) zamjenjuje ograda (npr. na slovensko-hrvatskoj granici) koja postaje sve čvršća i neprobojnija između ostalog i tako da se jednoj ogradi (slabijoj) dodaje druga (jača i pametnija) koje zajedno čine cjelinu i između kojih patrolira policija (na mađarsko-srpskoj granici). S tim u vezi barijera na mađarsko-srpskoj granici naziva se i zidom, s asocijacijama na Berlinski i druge zidove, čime se priziva veća čvrstoća i nepropusnost u odnosu na ogradu.

Fizičke osobine odnosno vrste materijala, visina i širina barijera, njihove nadogradnje različitih vrsta i sl. ne upućuju samo na stupanj čvrstoće i neprobojnosti i vanjskih i unutarnjih barijera te na njihov izgled u širem okruženju, nego i na razlike u financijskim sredstvima utrošenima u njihovu izgradnju i postavljanje, što je pak nerijetko povezano i sa sumnjama u korupciju. Ograde, zidovi i žice, naime, zajedno s raznim visokosofisticiranim tehnološkim i drugim rješenjima za nadzor granice, **detencijskim** i tzv. prihvatnim centrima te drugim **objektima**, dio su rastuće i profitabilne industrije (usp. Akkerman 2019) povezane sa **sekuritizacijom** i militarizacijom granica (usp. **migracijska industrija**). Iako je Evropska unija vrlo posvećena takvoj sekuritizaciji, ona, svakako zbog udjela simboličnog (usp. Sicurella 2018) odbija, barem za sada i barem za recentnije vanjske barijere, da se iz njezinih fondova financiraju „bodljikave žice i zidovi“. Istodobno, iz tih se fondova itekako izdašno financira (v. npr. Akkerman 2019) te se politički i na druge načine podržava svako drugo moguće sredstvo i način obrane i nadzora različitih vrsta granica.

Suvremene granične ograde, zidovi i žice, kao i one koje su im gotovo neposredno prethodile, iz hladnoratovskog razdoblja, u mirnodopskom su kontekstu svojevrsni nasljednici bedema i drugih fortifikacijskih prepreka te su, iako izvan vojnog i ratnog konteksta, povezane s pojmovima iz tzv. obrambenog graditeljstva koje u svojim nastupima zlorabe i razne antimigrantske kampanje poput one nazvane Hrvatski bedem. U javnom se diskursu rabe čak i pojmovi s asocijacijama na predziđe kršćanstva, poput antemurale migrantis ili se kao obrana od ilegalnih migranata zazivaju, tamo gdje ih nema, bodljikave žice i mitraljeska gnijezda. Nakon velikih najava o nestajanju granica na svjetskoj razini, povezanih s rušenjem Berlinskog zida te obećanjem globalne budućnosti bez granica, može se i na ovim prostorima – čije je iskustvo pada Zida, a zbog njegovog preklapanja s ratom i nastajanjem novih podjela, ipak bilo drukčije i složenije (usp. Čolović 2009) – govoriti o novim granicama i njihovim ozidavanjima te, na globalnoj razini, o „novom dobu zidova“ (Leuenberger 2019) ili, u analogiji s „novim svjetskim poretkom“, o „novome zidnom poretku“ (*a new walled order*) (Novosseloff, prema Vallet 2019).

Iako se kao temeljna funkcija fizičkih barijera u migracijskom kontekstu izdvaja sprečavanje ilegalnih prijelaza, ulaza i izlaza, odnosno kretanja, one se u kritičkoj literaturi predstavljaju manje, ili uopće ne, kao učinkovito sredstvo za zaustavljanje migracija, a više kao sredstvo u unutar- i vanjskopoličkim, ekonomskim, financijskim, suverenitetskim, identitetskim i srodnim, nacionalnim i post-nacionalnim nadmetanjima (usp. Brown 2017; Korte 2022; Vallet 2019). Dapače, često se naglašava njihova neefikasnost u sprječavanju migracija: one ne zaustavljaju nego preusmjeravaju kretanja koja pronalaze nove, često opasnije, rute i puteve te također potiču i jačaju krijumčarske aktivnosti i mreže (Vallet 2019; usp. Bezec et al. 2016: 50; 54). Ipak, iz uske domovinsko-teritorijalne i vremenski ograničene vizure pojedine se barijere mogu pokazati kao efikasne, što je primjerice

vidljivo kod mađarskog zatvaranja granice prema Srbiji povezanog s izgradnjom ograde 2015. godine kada se kretanje migranata od Mađarske preusmjerilo na Hrvatsku. Također, koliko god u sveukupnosti graničnih režima neučinkovite bile, materijalne prepreke imaju svoj stvarni, fizički učinak, od porezotina upisanih u tijela i slomljenih nogu, do **smrti** uzrokovanih opasnim novim rutama kojima su ljudi u pokretu bili prisiljeni ići (usp. De León 2015), ali i do smrti na samim preprekama. Za razliku od, primjerice, ograda oko evropskounijskih enklava na afričkom kontinentu, koje su i izravno smrtonosne, barijere vezane uz balkansku rutu pokazuju se kao posredno smrtonosne – onda kada, izbjegavajući ih, ljudi u pokretu stradavaju u rijekama, na planinama ili u kamionima. Smrtonosne pa i izravno smrtonosne mogu biti i one naizgled manje opasne prepreke u unutrašnjosti teritorija: „U Velikoj Kladaši mladi Marokanac Ahmed H. pokušao je ući u prihvatni centar Miral (jer se htio otuširati), a provlačeći se kroz ogradu postavljenu oko centra ugušio se i preminuo“ (Perić 2021). U tom se svjetlu osobito grotesknim čini predstavljanje suvremenih graničnih i drugih ograda, zidova i žica kao *obrambenih* elemenata. Braneći prostor od ulaza nepoželjnih, a izvan vojnog i ratnog konteksta, ograde, zidovi i žice, u kombinaciji s drugim sekuritizacijskim i militarizacijskim sredstvima i praksama, izlažu one koji traže utočište nepovoljnim uvjetima i stradavanjima te ih tako guraju u pogibiju (v. naoružani krajolik) čime se, umjesto kao defanzivna, pokazuju zapravo kao ofanzivna sredstva.

16. 1. 2023.

Literatura

Akkerman, Mark. 2019. *The Business of Building Walls*. s. l.: Transnational Institute, Stop Wapenhandel i Centre Delàs.

Bez nec, Barbara, Marc Speer i Marta Stojić Mitrović. 2016. *Governing the Balkan Route. Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. Beograd: Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe.

Brown, Wendy. 2017. *Walled States, Waning Sovereignty*. New York: Zone Books.

Čolović, Ivan, ur. 2009. *Zid je mrtav, živeli zidovi. Pad Berlinskog zida i raspad Jugoslavije*. Beograd: Biblioteka XX vek.

De León, Jason 2015. *The Land of Open Graves. Living and Dying on the Migrant Trail*. University of California Press.

Korte, Kristina. 2022. „Who is the Animal in the Zoo?“. Fencing In and Fencing Out at the Hungarian-Serbian Border. A Qualitative Case Study“. *Journal of Borderlands Studies* 37/3: 453-474.

Leuenberger, Christine. 2019. „Crumbling Walls and Mass Migration in the Twenty-First Century“. U *Open Borders. In Defense of Free Movement*. Reece Jones, ur. Athens: The University of Georgia Press, 1177-190.

Perić, Ivana. 2021. „Sveto trojstvo ograde, žilet žice i granice“. *Kulturpunkt.hr*.

Sicurella, Federico Giulio. 2017. „The Language of Walls Along the Balkan Route“. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*.

Vallet, Elisabeth. 2019. „Border Walls and the Illusion of Deterrence“. U *Open Borders. In Defense of Free Movement*. Reece Jones, ur. Athens: The University of Georgia Press, 156-168.